

הדרך השלישית או: על 'ציונות דתית' ללא מקרה

(למאמרם העוסקים בבחינת דרכם של הציונות הדתית, 'צהר' כא)

אסופת המאמרים בגילוון האחרון של 'צהר' מנסה לבחון מחדש את האידיאולוגיה הציונית-דתית, לרגל המשבר העמוק הפוך אותה בשנים האחרונות. לדעתנו, מאמרם אלו (וגם אחרים) לא נגעו שם בשורשן של הבעיות האמיתיות. הדוגמאות נותרו על כנן, ולבן לא מצאתם בהם פתרון של ממש למשבר.

לענין ההתייחסות הרווחת לעיקרונות הציוני-דתי, כל יסוד מעיקרי האמונה שמוסמך מציאות אינה יכולה לעורר את אמונותו, היא שורש הבעיה. כאשר עיקרי אמונה ערכיים נתונים במסבר מול מציאות קשה הטופחת על פניהם, אנו-Amorim לדבוק בהם ככל מהיר ולהתיחס אל המציאות כסוג של ניסיון. אולם כאשר אידיאולוגיה או הערצת מציאות, שאין מעיקרי האמונה, עומדות במצב דומה - علينا לבצע בבחינה אמיצה של המציאות ושל האידיאולוגיה, ואולי אף לשקל ולתור על רכיבים מסוימים הכלולים בהן. יסוד המשבר הציוני-דתי נעה בעיקר בהערכת המציאות ובאידיאולוגיה הציונית-דתית עצמה אשר לענין לוקה בסמיות עיניים.

במאמר זה ברצוני להציג זווית שונה מעט, יש שיאמרו 'אפיקורסית', בנושא זה. אני מקווה שהדברים יוכו לבחינה עניינית ואמיצה, כפי שנדרש מרבית הציונות-דתית בשעת משבר זו. בראש ובראשונה עצם פרסום הדברים במסגרת במה ציונית-דתית מובהקת, תוך העמדתם לדין פתוח, יש בו משחו מן האומץ הדרוש.

לסיום הפתיחה אתנצל על עמידתי במקום גוזלים מימי. אני מרשה לעצמי להציג את רעיונותיי בunosaim אלו בגלל התחששה של הדחיפות בבחינת הדברים, ובעיקר מפאת העבודה שהישטה' הדתית מוקוטב מאוד עם המהיגות שלו בנקודות אלו, כפי שאפרט להלן. הדברים נכתבו בסוג של תגובה, או מכתב, ולא כמחקר שיטתי (זאת בדומה למאמרם בגילוון כא). לבירור שיטתי של סוגיות היסוד של הציונות הדתית נדרש מקום רחב מאוד, ואכ"מ.¹

א. מבוא: 'ציונות דתית' בלי מקרה

ניתן לאפיין את התפיסה הציונית-דתית בקצרה בכמה פרמטרים: היא קשורה ליחס חיובי (בדרך כלל מתון) כלפי חידושים שונים, כלפי העולם החיצון, תרבותו ורעיוןתו, ובעיקר כלפי המדינה והחדש הלאומי הארץ ישראל. חשוב להזכיר כי המאפיינים הראשונים אכן קורלטיביים עם ציונות-דתית, אך לא מוחותיים אליה. ישנם ציוניים-דתיטים שאינם מתייחסים באופן חיובי לחידושים שונים ולהשכלה כללית, ולהיפך: ישנם חרדים אנטו-ציוניים אשר

1. דברי נכתבו בצורה ובמסגרת של תגובה בעלת אופי פובליציסטי, ולכן אין לצפות מהם ניתוח מושגוי מפורט, ובודאי לא הבהיר פרוגמטית של התשתיות הריעונית (מדע והמדינה, תיאולוגיה, מושגים כמו 'אידיאולוגיה', 'ערככים' וכו') העומדת בבסיסם. הצגתם של דברים אלו דורשת מאמר ארוך ומפורט מאוד, ואולי ספר שלם. לענין יש באמתחתי תשתיות כזו, ובזיה אנסה לעבד ולפרש אותה במה ובמסגרת המאפשרת הצגה מלאה שלה.

מתיחסים באופן חיובי לרעיונות ואידיאות חיצונית (כמו וכמה מאנשי 'תורה עם דרך ארץ' היו אלה).

אם כן דזוקא היסוד הלאומי הוא מהותי לציונות-דתית, ובנוסח לכך דזוקא הוא זה אשר עבר משבר בתקופה הנוכחית. על כן בדברי הבאים אתmekד ביסוד הלאומי, ועתuls מן היסוד המודרני (ועלוי, לדעתי, בהחלט חשוב מאוד לשומר).

יוסף בורג ז"ל, בלשונו החדה, היטיב לבטא את התורף האידיאולוגי של הציונות-דתית. הוא קבע שזה נועז במקף שבין שתי המיללים 'ציונות-דתית'. כך גם כותב הרב יעקב אריאל במאמרו ב'צוהר' האחרון, שבמסגרת הביטוי הממוקף, והאידיאולוגיה שהוא מבטא, משתנות הן הדתיות והן הציונות. ניתן לומר כי אין כאן שני מונחים המופיעים זה לצד זה, בבחינת 'הרכבה שכונית' (בלשונו של הרוגצ'ובר), אלא זהה 'הרכבה מצגת' אשר מתיכה את שני הביטויים הללו ויוצרת מהם יסוד חדש.

ואילו אנו כי הקטן, אחר בקשת המחייב, רוצה להציג בפני תלמידי החכמים הצעה אידיאולוגית שונה, לאו דזוקא חדשה, אשר לא זכתה לדעתו לבחינה מספקת על ידי המנהיגות הדתית בזמןנו. תורף הצעה הוא דזוקא **הਸמטה של המקף**. אנסה לחדר מעט יותר את הכותרת הזה. על המפה הדתית של מאה השינים האחרונים ישנים שני קטבים: חרדיות, אשר מתנגדת לציווית מטעמים דתיים, וציונות-דתית אשר תומכת בה ממניעים דתיים. חסירה מאוד על המפה הדתית, ובעיקר על מפת המנהיגות הדתית, דרך שלישית: 'ציונות דתית', לא מפרק. זהה ציווית שמניעה ושורשיה אינם דתיים (במובן שיובהר להלן), אשר יחד עמה (באופן כמעט 'שכוני') מופיעה דתיות, שאינה רחוקה כלל כך מן הדתיות המודרנית (הציונית-דתית), אולם נעדך ממנה הממד הלאומי (אשר יש הרואים אותו אף כלואני). ניתן לנכון את מי שאוחז באידיאולוגיה כזו, **'יהודיה דתית וציוני חילוני'**².

כהקדמה אביא כאן הוצאה יודעה שנמסרת בבני ברק בשם הרב מפוניizi, הגרי"ש כהנמן זצ"ל, שביום העצמאות בכל שנה לא אמר תחנון אך גם לא אמר הלל. כשהשאלו אותו מדוע הוא עשה כך, ענה כי הוא אינו מזכה לציווית עמוקה יותר מזו של בן גוריון. גם בן גוריון בתפקידו יום העצמאות שלו אינו אומר הלל ולא תחנון...

דומני כי מהורי הוצאה זו, אשר נתפסת בדרך כלל כשל כשייניות על חשבונם של החילוניים והציונים-דתיתים, עומדת תפיסה ייחודית ביחס לציווית, שתלמידיו של הרב מפוניizi גם הם אינם תופסים אותה עד הסוף. הרב מפוניizi כלל לא התכוון להתבדח, אלא לטעון טענה רצינית מאוד (אם כי בנוסח הומוריסטי): ניתן לדוגל לציווית חילונית ביחד עם שמירת מצוות.³ הוא לא אומר הלל שכן הוא לא רואה בהקמת המדינה אירוע בעל ממדים משמעותיים, אולם הוא לא אומר תחנון שכן זהו יום שמח שנעשה בו נס ליהודים בארץ ישראל, ועל כך יש לשמו

.2. עבר תיארתי את השקפני בראיונות עיתונאים תחת הכותרת הזו. במאמרו של אשר כהן, בגילון האחרון של 'אקדמי', רأיתי שה賓יטוי הזה מובא בשם פרופ' ל. המנוח.

.3. כידוע, בישיבת פוניizi תלו בכל שנה דגל על הג ביום העצמאות (לפחות עד סוף ימי של הרב שץ זצ"ל). העיתונאי דב גנובהסקי סיפר לי שהוא עצמו כבחור צער ישב עם הרב מפוניizi על גג הישיבה ושמר על הדגל מפני התלמידים המורדים (לדבריו, יש בידו תפונה שלהם במצב זה).

וליהודים לקב"ה⁴.

אסיים את המבוא בטענה שאמנם לא ערכתי בעבורה בחינה שיטותית אך אין לי ספק שיש בה הרבה מן האמת: רובם הגדול של היהודים שומרו התורה והמצוות, הם חרדים והם ציוניים-דתיים, למעשה דוגלים בגישה האמצעית זו. רוב כל היהודים שומרו המצוות רוצחים להיות אזרחים באמנים ולוייאליים למדינה, כחובתו של כל אדם כלפי המדינה שבה הוא חי.Robם גם חשים מחויבות למדינה זו מפני שיש בה הרבה מאוד תושבים יהודים, ויש לנו מחויבות כלפיهم כפרטם. אולם קשה למצאו מישחו (לא מהעולם הרבני) שעדיין מתיחס לנשיה המדינה כאילו הוא יושב על כסא ה' בועלם, או למדיו צה"ל כבגדי כהונה, ובכלל למדינות ישראל כאילו יש בה משהו מעבר למושיר פוליטי-מדיני בעבר אורחיה, יהודים ולא יהודים כאחד.

לענ"ד הקיטוב בין החרדיות לבין ציונות המקיף נוצר אך ורק מפני שהמנהיגות הדתית מחלוקת באופן דיבוכומי בין שני הקטבים הללו. קשה למצאו מנהיג רבני-דתי אשר יציב את הכותרת זו אלטרנטיבית לשני הקטבים הניצים. ומכאן מוצא עצמו היהודי הפושט עומד במצב שדוחף אותו להזדהות שאיננה מצויה בו: אם אתה לא חרדי, כי אז عليك להיות ציוני-דתי, ואם איןך ציוני-דתי, כי אז عليك להיות חרדי.

אולם משווהה זו אינה נכונה. ישנה דרך ביניים, 'הדרך השלישית', ולמייטב הערכתי רוב ככל שלמוני אמוני ישראלי כבר מצויים בה מזמן: ניתן להיות יהודי שומר מצוות ובו בזמן גם ציוני-חילוני (=מי שציונותו היא בעלת אופי 'חילוני'). עליינו רק להכיר בכך ולתת לה גיטימציה, ואולי אף לאמץ זאת בעצמנו, טקנית ו גם מהותית.

ב. **תיאור מצב עכשווי: ההתנתקות כמשל**

הציונות-דתית תמיד ראתה את עצמה כסוג של ושר מאחד בין קטבים עם ישראל. בין הקוטב הציוני-חילוני לבין הקוטב הדתי הלא-ציוני (חרדי). ביום המצב הוא כזה שהחברה החילונית רואה את הציונות הדתית כפלג אוטרי, משיחי, כמעט כת Missticht, ומתייחסת אליה באופן מאוד לאوحد. בחלקים ורחבים של הציבור ניתן למצוא כמעט כמעט יחס של תיעוב. לעומת זאת, החרדיות מתחילה להיראות חיובית יותר, פלג העוסק ברוח ולא דוגל בלאותות לווחמונית (כפי שמצטיירת הציונות הדתית). אולם תרומתו לחברה, לכלכלה ולביטחון, נראהיה קטנה, אולם בשנים האחרונות היבטים אלו נראים נסלים.

חשוב מאוד לעיר כאן כי התייחסות זו אינה מאפיינת רק שכבה דקה של אינטלקטואלים אוניברסיטאיים (האליטות התקשורתיות, המשפטית והאקדמית), כפי שרבים מתנו נוטים לנחם את עצמם. כפי שיודיע כל מי שמעט מצוי הציבור הרחב, זהה נחלתו של קהל גדול אשר מתרחב והולך בכל יום. הציבור הרחב אינו מזדהה עם רעיונות שנראים בעיניו כ'השתלטות' על שטחים (גם אם הם מארץ ישראל), ועם 'לאומנות' ו'משיחיות' נסח גוש אמונים.

חשוב להציג כי כל זה אין בו כדי לומר שעליינו לוותר על רעיונות אלו, אולם חשוב מאוד להבין את המצב, ולא להתעלם ממנו ולהשוו שישה רך שכבה דקה של 'מתבוללים' אשר מנסים להשפיע על הציבור ה'יתמים' כולם. זהה אשליה מסוכנת. גם הציבור הרחב אינו נמצא עם

⁴. עיר כי מותק תפיסה כזו ניתן גם להגעה לחובת אמרת הלל, שלא גרע מפורים פרנקפורט וכdoi (וכך אכן אנו כי הקטן נהג). אולם די ברור שגם הייתה כוונתו העקרונית של הרב מפונייז'. השאלה ההלכתית אינה מענייננו כאן.

הציונות הדתית, כמעט בשום מובן לאומי.

מעבר לכך, אל לנו להזכיר לאשליה המנחות כאלו יש כאן רק עקרונות ויצר הרס ואובדן עצמי. מדובר בرعיות אוניברסליים-מוסריים, שאינם מוכנים לראות בטירוריה וילאמנות' ערכיהם שיש להרוג וליהרג בעברם, ואיינם מוכנים לשטר פעהלה עם שלטונו בעם זו נגד רצונו. ושוב, אין בכך כדי לומר בהכרח שהם צודקים, או שעלה מישחו לשנות את השקפת עולמו. אולם חשוב מאוד להכיר במצב שהוא, ולא להשלות את עצמונו.

האשליה הזו מובילה את הציבור הציוני-דתי למצעדי תנווה, אשר מיועדים להרמת רוח העם. לאחר כל פיגוע הוא משוכנע שהוא "icutut כולם יבינו שצדקו תמיד". אמן דעת הקהל מושפעת במידה מסוימת מפיגועים, אולם אין כאן שום שינוי מהותי. זה מהזיק מעמד שביעיים לכל היוטר, וכאשר תהיה על הפרק הכרעה ממשך הכיבוש מול אפשרות הפסקתו (ובודאי אם יהיה גם הסכם שלום, ללא תלות בשאלת עד כמה הואאמין), מיד נראה את יחסיו הכוחות האמיתיים בדעת הקהל.

הרב קוק תפיס שההתעוררות הלאומית בדורו מבטא התעוררות דתית סמויה. מכוח זה הציונות הדתית ממשיכה ללא הרף לשוגות באשליה כי ניתן ליצור קואליציות (פוליטיות וחברתיות) שביבין המכונה המשותף הלאומי. בכל פעם מחדש הציונות-הדתית מקבלת סטיירות לח' מישותפה' הלאומיים החילוניים. הקואליציות הפוליטיות כבר קרסו מזמן, אולם גם ההתעוררות הציונית-חברתית המצופה מمبرיעים גוש קטיף למיניהם אינה אלא המשך שקיים בתחום האשליה המסוכנת הזו.

משום מה מנהיגי הציונות הדתית אינם מסיקים את המסקנה המתבקשת, שלא ניתן ליצור קונצנזוס לאומי ללא תשתיית רוחנית-דתית עמוקה. את ההזדהות הזו אין יוצרים מתוך המשיר הלאומי אלא להיפך, את ההזדהות הלאומית יוצרים מתוך ההזדהות הדתית. עד שזו אינה قيمة אין שום סיכוי לייצור חזית לאומית ורבה.

'مبرיעים גוש קטיף' למיניהם רק מעמידים את זהיהו שנוצר בזיכרון בין הציונות הדתית לבין רעיונות לאומיים. אף אחד אינו חוזר בתשובה בಗל סכנות ביטחונית כלו או אחרת, והרצו להשיג הסכמה לאומית ללא תשתיית דתית-רוחנית מועד בהכרח לכישלון. זהיהו בין הציונות-הדתית לבין רעיונות לאומיים, שרק מתעמק לאור מבריעים השכנוע המלאכותיים שבהם אנו עוסקים, מונע מأتנו להשפיע במישורים דתיים. ביום הכל מתפס כחילך מן הימימות' הפוליטיות-מדיניות של הציונות-הדתית. אזורים רבים חושבים שהרצון לגורם להם להניח תפילין גם הוא אמצעי כדי שהם יצביעו נגד ההתנטקות....

זהו פשרו של השבר העמוק שעober על הציונות-הדתית בשנים האחרונות (מבגין ואוסלו ועד ההתנטקות). העובדה שמדינה ישראל פועלת באופןים שאינם קשורים ליהדות ולתורה, ובמידה רבה פועלת במרוּץ נגד התורה, לא גורמה לשום דבר. העובדה שלידי ישראל יוצאים לשם רוחני במערכות החינוך הממלכתיות שלנו, ושהחינוך הכללי והיהודי במדינת ישראל פושט לא קיים, אינה מוליכה לשום דבר. יש צער כkoneksi, אבל זה ברור ומובן. זה חלק מן העניין. לעומת זאת, העובדה שמדינה ישראל אינה פועלת לכיבוש כל ארץ ישראל ולהחזקה בה, נתפסת על ידי הציונות-הדתית בקטסטרופה תיאולוגית.

זהו תופעה מדיהימה, אף מדיאגנה. האם החזקה וריבונות בכל ארץ ישראל שקופה נגד כל המצוות כולם (ואני מכיר את כל המדרשים, ואכ"מ)? האם הציונות-הדתית, כלומר אמונה

במשמעות הדתית של המדינה, היא עיקר אמונה? האם היא יותר חשובה מבעיות של שבת, חינוך, אלימות, בעיות חברתיות ועוד? הסיבה לעיוות זהה נעוצה באוטה אשלה מסוכנת כאילו לביטויים לאומיים ישנה משמעות דתית נסתרת. כאילו הממד הדתי ייווצר על בסיסו של הממד הלאומי.

הדתיות של המדינה נשלהה בלאותיות שלה, ומשזו נעלמה, הילך לו גם הפן הדתי. אם כן, נטרנו ללא הרף הדת של הציונות ושל המדינה, וזה אשר גורם למשבר שבו מצויה הציונות-הדתית. הנסיבות השונות שהבחן אנו מוצאים נחמה על השבר הזה, איןן מוכנות לותר על החולם. אנו תולמים זאת בעיפות, בחומר חזון, בהשתלטות של גורמים אוניברסליסטיים על הציבור הרחב. הכל - פרט לראייה נכוונה של המציאות כפי שהיא: העם לא אתנו, וגם לא היה לנו מזנו מעולם. אף אחד לא השתלט על אף אחד אחר. אדם חילוני באופן מהותי אינו יכול לקבל לאומיות מן הסוג היגוש אמוניימי. גם אם הייתה תקופה שזה 'עובד' (ובאמת לא ברור כיצד זה קרה), בעת כולם התפחו מן המצב המלאכתי הזה. לא ניתן היה להשתלט על הציבור הרחב אם הוא עצמו לא היה מוכן ושלל לכך. הריעונות האוניברסליסטיים וחוסר המוכנות להילחם איןם עייפות, וגם לא טעות מקרית. זהה אידיאולוגיה שונה, שאינה רואה בארץ ישראל ערך, ואינה רואה במדינה מאומה פרט למצביע פוליטי חשוב לקיומו. כל ראייה אחרת מנציחה את האשליה הטוענה ומטענה את הציבור הציוני-דתי, וכך אי-אפשר שונסיק לשוגות בה.

הסיבה העומקה לתהיליך זה מתוארת בספרי 'שתי עגלות וכדור פורח', שם אני עומד על כך שללאומיות כרוכה בתפיסה פילוסופית 'שובייניסטי' (סינטטית, במונחים הנהוגים שם), ולכנו היא אינה יכולה לשרוד בעולם פוסט-מודרני. זהו תהיליך עמוק, ששורשיו נעווצים הרבה מטה מהטהיליך פוליטי זהה או אחר, או מהטהיליך של ימצען להרמת רוח העם' זהה או אחר. כפי שאני מראה שם, החילוניות מוליכה בהכרח לתפיסה 'شمאלית', ואני כאן תאונה היסטורית או השתלטות בשלבי. זהו תהיליך הכרחי, וחשוב להכיר בכך. יש כאן ויכוח עמוק על אמונה, על אמת ועל ערכים, ולא תמורה בנאלית של צודקים ואמיצים מול עייפים, משלטלים ונשלטים. כך יש להתמודד עם המשבר, ולא לחזור באופן חדש, בנאיל וחרס מעוף, למאבק פוליטי והסבירני על גוש קטיף ועל התנטקות, תוך ניצול של פיגוע זהה אחר, או סטריאוטיפים כאלה או אחרים, כדי להצליח במאבק המקומי הזה.

ג. שני מאפיינים נוספים של הציונות-הדתית

ישנם שני מאפיינים נוספים של הציונות-הדתית, האחד נוצע במישור התייאולוגי והשני ברובד הטקטי.

במישור התייאולוגי ישנו חידוש גדול בתפיסת עולמה של הציונות-הדתית, והוא התחשבות בניתו מטפישי כחלק מהטהיליך קבלת ההחלטות הפרקטבי. אקדימים כי העבודה שלהערכתו של מישחו מדינת ישראל מהויה שלב זהה או אחר בגאולה, אינה בהכרח מובילה להסקת מסקנות פרקטניות. ניתן היה להאמין בכך, ובזמן המשיך ולנהוג באופן חרדי למדרון, כלמר להתנד לטהיליך זהה ולמי שנושא אותו. אופן ההיסטוריה התרבותי המקובל מבוסס על תגובה למציאות כפי שהיא נצפית בעיניהם, ולא למציאות כפי שהיא מנותחת בכלים תיאולוגיים-מטפיסיים. שאלות כמו כיצד יש לעורך את הטהיליכי הניר (להקל בהם או לא), האם לשטרך פועלה עם חילוניים, איך להתייחס למדינה, לסמליה ולמוסדותיה, איןן בהכרח נגורות מן השאלה מה משמעותה של הקמת המדינה בתהיליך הגאולה. ניתן לחשב כי זה שב מאוד מתקדם וחשוב,

ובכל זאת לא לשנות את התייחסות התורנית-הילכנית המקובלת.

דוגמא חדה, עד כדי בוטות, למאפיין זהה, מצויה בסיפור הידוע על פגישתם של הרב הרצוג והגראי'ז צ"ל, שבה ניסה הרב הרצוג לשכנע את הגראי'ז לא לנטוש את ירושלים המותקפת במלחמת השחרור. הרב הרצוג השתמש בנימוק המבוסס על המסורת שהבית השלישי לא יחרב.⁵ הגראי'ז ענה לו שבידו יש מסורת אחרת מאביו (הגרא'ח), שכשוריים צריך לברוח. הרב הרצוג מבסס את הכרעותיו הפרקטיות על שיקולים מטפיסיים, בעוד הגראי'ז, אשר מבטא את התייחסות היהודית המקובלת (והחרדית, כמובן) אינו מוכן לעשות כן. הוא מתיחס בעיקר להיבטים הפרקטיים-מציאותיים.⁶

מאפיין שני של הציונות-הדתית הוא הטקтика של ההשפעה בגודל, במאקרו. הציונות הדתית תמיד האמינה בצורת השפעה גלובלית: דרך קואלייציות, חקיקה דתית, התישבות בכל שטחי הארץ, הצבאון הציבורי בשבת וכדו'. היא העמידה עצמה מטרות הנוגעות למוסדות המדינה בכל ולחברות ציבוריות (כמו אגד, אל-על וכדו'), ולא מטרות במיקרו. היא פחתה נטחה לעסוק באזורה הבודד ובהשפעה עלייו ועל השקופויות והתייחסויות (מהו שימושה מעט בשנים האחרונות).

שני המאפיינים הללו, גם הם נוטלים חלק במשבר. הטקтика של המאקרו נפנשת בכל פעם מחדש בסרבנות עיקשת. בית המשפט העליון מקבל החלטה להכיר בגינוי לא אורחותoxic, כפי שצפוי ומובן לממרי, והציונות הדתית מזועעת. העובדה שיגרים אלו (כמו גם גוים גמורים) נכנסים לחברה בישראל כל הזמן, עם או בלי בג"ץ, הרבה פחות נוגעת לנו. הצבאון הציבורי והמיישור הבהירתי הם החשובים באמת.

הכפיה הדתית לא השיגה אף אחת ממטרותיה, כפי שהיא ברור לכל מי שעיניו בראשו. כמו זמן ניתן עוד להמשיך ולדריש מAdapterManager רחוב וגדול להתנגד כפי התכתייבים של סקטור שהוא כלל איינו מזדהה עמו, ללא פוצאות פה? המדינה הופכת להיות יותר ויותר לא יהודית, אולם זה איינו קורה למטרות הcpfיה אלא אולי דווקא בגללה.

נזהר שוב להתנטקות, והפעם כמשל: כמה זמן ניתן להזכיר ציבור שלם להילחם בעבור שטחים ומקומות שהוא כלל איינו מכיר בחשיבותם, ועוד רואה עול מוסרי ואנושי בהחזקה בהם? השאלה של ההתנטקות צריכה להיות גם במישור של חובתנו כלפי אזרח ישראל האחרים. האם זה נראה סביר (ואף מוסרי) להזכיר ציבור שלם להמשיך ולהילחם, ואף למות, בעבור מטרות שהוא איינו מאמין בהן, גם אם לא יצא מכך שלום, וגם לא נרוויח מאומה מההתנטקות? העובדה שרוב גודל של הציבור איינו מוכן להילחם יותר בעבור המטרות הללו, כלל אינה נלקחת בחשבון.

הסיבה לתופעה בעיתית זו נעוצה בשני המאפיינים שתוארו לעיל: המדינה כאורגן וכגון קולקטיבי תופסת את כל הירקע' שלו. אין אנחנו מבחןם באזרחים המרכזיים את הארגן הזה. בעיני הציונות הדתית לא עולה על הדעת שמדינה יהודית תותר על שטחי ארץ ישראל. אנחנו נזכיר את כל אזרח ישראל להילחם ולמות למען מטרותיהם כלל אינם מכירים בחשיבותן, ואינם רוצחים בהן. אנחנו מדברים בשם כל ישראל, ושוכחים מעט את הפרטיהם.

.5. ואה על כך במאמרו של הרב אריה שבט בגיון הקודם. בהע' 38 שם הוא מביא את המעשה הזה, ומפרק באמינותו.

.6. ועל הפוקופים באמינותו של הסיפור על אמרתו של הגראי'ז, אומר (בפרפהה על הסיפור הידוע על החוץ חיים) שבכל

אוון ברור שעיל הרב הרצוג לא מספרים זאת.

זהו השלפת המאפיין השני, הקולקטיביסטי. אולם גם המאפיין הראשון אינו נעדך מכאו. הציונות-דתית רואה במדינה גילום של רעיון, ביטוי חיצוני לזרמי עומק, ולכן היא נוטה להתעלם מן האזרחים ה konkretiyim המרכיבים אותה. בסאו של נשיא המדינה הוא כסא ה' בעולם, אף שמי שיושב עליו (וAINNI מדבר על הנשיה הנוכחי דזוקא) אינו רואה עצמו קשור לכך. צבא הגנה לישראל הוא קדוש, למרות העובדה שאף אחד מלודו שמשרתים בו אינו חש בזיה. אנחנו יודעים יותר טוב מכולם מה הם עצם חשבים ועושים, ומה משמעותם. למעשה אנחנו כל לא רואים אותם. הם שkopim, ודריכם אנו רואים את הפונקציות התיאולוגיות שהם מלאים בעברונו. חובה וזכותה של המדינה ושל מוסדותיה, נגוראות מתפקידה המטפיסי, ולאו דווקא מתפקודה הריאלי-פונקציונלי.

ד. מדינת כל אזרחיה

הציונות הדתית לוקה בהערכת המציאות, ומתוך כך גם באידיאולוגיה. מדינת ישראל כבר מזה שנים לא מעtotot היא מדינת כל אזרחיה. ישנו עוד כמה ספיחים, בדרך כלל לא ממומשים, של ייחוזיות יהודית, אולם הם נעלמים והולכים. בתוך הציונות הדתית ניטשת המלחמה נגד הרעיון של מדינת כל אזרחיה בכל עוז, כאשר המלחמה זו כבר אינה נערכת בכלל. היא הסתיימה זמן. אנחנו נלחמים נגד טחנות רוח, שכבר מזמן ניצחו אותנו. למעשה, המדינה הייתה מאז ומעולם מדינת כל אזרחיה, אולם סמיות העיניים שלנו מנעה מأتנו לראות זאת. הכל ביתא אצלנו רעיונות עמוק ותנועות מטפיסיות קולקטיביות. העובדה שהפרטים אינם מסתדרים כל

כך עם המהלך לא צריכה היה להפריע לנו לראות אותו.

רבניים והוגי דעתו ורבות בהסבירה אינטנסיבית כיצד הכל מסתדר עם המהלך הכללי. כיצד חזונו של הרב קוק הולך ומתרגש, אף שככל המציאות הורתה לנו את ההיפך הגמור. ככל סטיה ממן המהלך הכללי ניתן למצוא פסקה מתאימה בכתיבנו, ולכן הכל מסתדר. התיאוריה הציונית-דתית במובנים רבים רואה עצמה כתיאוריה שאינה ניתנת להפראה. כמעט טאוטולוגיה. ושוב, אילו היה מדובר בעיקרי אמונה, כי אז הערכת המציאות לא הייתה אמורה לשנות את יחסינו אליהם. אולם המקף של הציונות הדתית אינו עיקר אמונה. זהה הערכת מציאות, מטפיסית וריאלית, שהתבדטה. אין טעם לדבוק בקנאות ברעינות שגויים, ולתרצה את המציאות באלפי פלפלים.

האם לא הגיעה העת להתמודד עם המציאות באופן פתוח ורצionario? האם לא צריך כבר להפסיק עם הדוגמויות והאיון המחשבתי הרואה את כל המהלך כמתאים לתוצאות האפריריות של מישeo, גדול ככל שהיא? הרי הכל הפוך. מדינה זו אינה רואה עצמה כמדינה יהודית. זהה מדינת כל אזרחיה, בתודעה ובפרקтика, של האזרחים ושל המוסדות. אף אחד לא מתכוון לחזור בתשובה בעקבות הקשר העמוק שלו לכל ישראל. יש רק ציבור אחד שאינו רואה את מה שמתחולל בגלוי נגדינו. הוא חי בהזיות אשלייתות, וממשיך להפтир כדאיתקד. הסברים מפולפלים מועלים באובי כדי להוכיח שהכול מסתדר, ובעצם צדקנו תמיד מז'ז' ומעולם. עוד ועוד יכולים יראו שהם טועים. הם ישתחררו מהשuboד לאליות השמאליות, והכל יהיה בסדר. תוך כדי השקיעה באשליות המסוכנות הללו, המדינה נעלמה לנו לגמרי. מעט היהדות שהיתה יכולה להיות בה, גם היא כבר אינה קיימת. כל צעד שהציונות-דתית עושה פועל נגד הרעיון שלה עצמה. פעולות אינטנסיביות למען מטרות שאין כל סיכוי להגיע אליהן להסכמה, מונעות את אפשרויות ההשפעה במישורים הרלוונטיים.

ה. אז מה האלטרנטיבה

הכל מתחילה מן היסוד. מדינת ישראל היא מדינת כל אזרחיה, ויש לראות אותה כך. היהדות התורנית היא כת אחת בתוך המדינה. רבים מאזרחי המדינה הם יהודים (פחות ביולוגית), ואולם המדינה כאורגן אינה כזו.

מכאן נגזרות כמה מסקנות. ראשית, אין אישור על גוף ריבוני לא יהודי למסור שטח הארץ לישראל לידי גוף ריבוני לא היהודי אחר. אין מקום לצפות מן הגוף הזה לחיסס מועדף כלפי היהדות ההלכתה, ולא פוליה של זרמים, יהודים ולא יהודים, אחרים. זהה ציפייה לא ריאלית, ולמעשה גם לא מוסרית (מבחינת עקרונות הדמוקרטיה). אמן מדין כפייה על המצוות היה מקום לנסתות ולעוצר זאת, ואולם התביעה הבלתי מתפсрת ממוסדות המדינה (ובעיקר מן הבג"ץ), וחוסר ההבנה למניעיהם, נובעת מأسلحتה כאילו גם הם רואים את המציאות כמוינו.

ማידך, אין בכלל זה כדי למנוע יחס חיובי כלפי המדינה ומוסדותיה. זה אינו אומר שיש להמיר את דעתנו לחרדיות. יתכן יחס חילוני לויילן למדינה ולמוסדותיה, ובפרט על רकע העובדה שרבים מתושבייה הם יהודים, ובו בזמנן לא לראות בה קדושה ומשמעות דתיות ישירות. יש משמעות דתית להישרדות של יהודים, כמו שיש משמעות דתית לאכילה לשם שמים. ואולם זה אינו הופך את המאכל לקדוש, וגם לא את המדינה כמڪיר פוליטי לישות שיש בה קדושה. יש ערך דתי ומוסרי בלילויות אזרחית לכל מדינה מתוקנת, ובפרט אם ובאים מעמי הארץ שבמהויות יהודים (בפוטנציה). ואולם אין לכך ולא כלום עם קדושה.⁷

עלינו להתרכו במקירו, על אזרחיה המדינה היהודים, ולנסות לגרום להם להתרקוב לתפיסה התורנית-יהודית. עלינו להפסיק להתרכו במישור הפוליטי-קולקטיבי. האסון בהתנתוקות אינו גדול מהאסון שבאי שמירת שבת של רוב היהודי ישראל, ושבחינו מתנכר ליהדות של ילדיהם. ההשפעה על הציבור לא תיעשה דרך חקיקה, וגם לא דרך קואליציות פוליטיות שבירותם אשר בנויות על כרعي תרגנולט של כאילו מכנה משותף שבררי. יש להתייחס ליהודים היושבים במדינה כפרטים, ולא כבבטים לتنועה תיאולוגית-מטפיסית. המטרות שלנו צריכות להתרכו ביהודים ולא במדינה ובמוסדותיה. علينا לחזור לפופורציות רצינליות, ולהפסיק לראות מטפיסיקה מתחתת כל תנועה על פני השטח. גם אם ישנה מטפיסיקה (ואני בהחלט מאמין שישנה כזו), היא אינה צריכה להשפיע ישירות על ההכרעות הפרקטיות שלנו.

מי שהוא רשע או צדיק, גם אם הוא יושב על כסא כזו או אחר, צריך להימדד לפי מה שהוא, ולא לפי מה שהוא מייצג. ההכרעה במה להאמין ועם מי לשתח פועלה, צריכה להתקבל משיקולים פרקטיים, ולא מיישום של תיאורות מטפיסיות, או הוכחות מגדירים או מדברי הנבאים. נשיא המדינה הוא מוסד מיותר. ראש הממשלה הוא הכרה פרקטית (צריך מישוח שינהל את העניינים), והוא לא אף אחד מהם אינו מלך, וגם לא מתקרב להיות כזו. הם לכל היוטר 'שבעת טוביה העיר'. ובכלל, פוליטיקאים אינם מנהיגים של אף אחד, וטוב שכן. אנשי הרוח צריכים להיחסם המנהיגים הערכיים. פוליטיקאים הם פקידים, ויש לתת להם יחס של כבוד. מושגים השואבים מעולם המלוכה העתיק, כאשר הם מושגים על מוסדות שלטון דמוקרטיים גובלים בלאומיות, ונשימים אנרכוניסטיים למדי (ואף נלעגים).

.7 אין ברצוני לעסוק כאן בקדושה של מסקנת מדינית בכלל, גם כזו המתנהלת לגמרי על אדני התורה. כאן רק עיר כי גם זו סוגיא אשר טעונה בירור יסודי.

כל ישראל כioms אינו בא לידי ביתוי פרקטטי. הוא אינו מיוצג על ידי שום מוסד קונקרטי, ובכל אופן ברור לי, כמו גם לרבים אחרים, כי מדינת ישראל אינה ביתויו שלו. זהה מדינת כל אזרחיה, וצריך לשורר בה יחס שוויוני לכלם. אל לנו לצפות מהמדינה להתנהגות בעלות אופי הלכתי, וממילא גם לא נתאכזב כאשר ציפיות אלו לא יתגשמו.

למדינה ישראל, אם נתפosa אותה כך, אין אישור למסור שטח למישחו. מדינת ישראל אינה צריכה למכוון חמצ, וגם לא למכוון אדמות בשבייעת. כדי לנסות לשכנע את האזרחים היהודים שבה לעשות זאת. זה יכול להיעשות רק מתוך עבודה של הסברה ושבנוו, ולא בדרכים של כפיה. הנישואין והגירושים צריכים להיעשות בנסיבות הנראות לאזרחים, ולן רק משיקולים פרקטיים: אין כל סיכוי להמשיך לכפות את דעת התורה על רוב הציבור גם בנושאים אלו. הגיור הוא עניינה של ההלכה ולא של החוק והמדינה. הגדרת הישארויות הוא עניינה של הכנסת. אם נPsiיק עם זההוי המשוכן והשgoי בעיליל של המונחים 'יהוד' ו'ישראל', ייעלמו בעיות הגיור מאליהן. אמנים הציבון הציבור של המדינה כבר לא יהיה יהודי, אך הוא כבר ממילא לא כזה. מה שחשוב הוא היהודים ולא מדינת היהודים.

כל השאלות הללו ישנות גם היבטים הלכתיים, אולם אין כאן מקום לפרט לגבייהם.

ו. סיכום: 'ציונות דתית' לא מפרק

شرطנו כאן תמונה של הסתכלות הזהה על המציאות. הסתכלות זו מנסה לכפות על המציאות הסרבנית שסבירנו אמות מידה שהיא מסרבת להיכנע להן. התגובה הציונית-דתית לסרבנות זו היא בעיקר יצירתיות בהסבירים המישיבים את התמונה עם הדוגמות.

אולם علينا להסיק מסקנות באומץ, ולהבין שהמדינה היא מדינת כל אזרחיה. علينا לפעול למען קידום הרעיון של מדינת כל אזרחיה, תוך כדי הגדרה אוטונומית של היוזמות במכלול הישראלי. علينا להוציא את הדת מתחת שלטונו המוסדות הפליטיים, להפסיק עם רבנות-ראשית ושאר מוסדות הנברים על ידי פוליטיקאים ומדרדרים את דמותה של התורה בענייני הציבור, דתים וחילונים כאחד. אם התורה וההלה יהיו לא מוסדיים, יהיה להם כוח ותוקף מוסרי גדול לאין שיעור מאשר יש להם ביום.⁸

עד עתה התורה הייתה קוטב פוליטי במדינה ישראל. היא סוג של מפלגה (כידוע, מסיבה זו הרב קוק עצמו לא היה מוכן להצטרף לשום מפלגה). וכך, אפשרה להשפיע ולהוות אלטרנטיבה רוחנית כמעט אינה קיימת. אנחנו במזו ידינו תרמו לעיקור כוחה והשפעתה של התורה, מתוך האשליה שניתן להפוך אותה לחוקת המדינה, ולכפות אותה על אזרחיה. פרופ' ל. המנו⁹ מספר שפעם עם בן גוריון, והלה אמר לו בערך ככה לישנא: "אני יודע שאתה רוצה להפריד את הדת מהמדינה, אולם אני לא אתן לך זאת. אני רוצה לשנות במוסדות הדתיים ולתפוץ אותם בגורו". זהו המצב כיום, ואנחנו באյוולטנו עוד נלחמים להנחתו. הכפיה והפוליטיזציה של התורה מונעת ממנה את היכולת להשפיע. כל כניעה לתקבילים דתיים נתפסת כמאיממת, וכמתן כוח לקוטב פוליטי כלשהו. ככל שהכפיה פוחתת, האום שבתקבילה לכול הדתי פוחת, וממילא ההשפעה האישית מתגברת.

.8. ידוע והוא שמעמדה של הדת ומוסדותיה באלה"ב הוא חזק לאין שיעור מאשר במדינות שבהן אין הפרדה חדה של

דת מדינה. אמנים המודל התרבותי הוא מעט שונה, וכך גם המצב שם, ואכ"מ.

.9. כורת אזכור זו - על פי דרישת המערכת.

מכל הסיבות הללו נראה לעניין חשוב מאוד להציב על המפה את הדרך השלישית, בין החרדיות לבין הציונות-הדתית הממוקפת: 'ציונות דתית' ללא מוקף. פירושה של זו הוא אゾרות לוייאלית ומעורבתת במדינה, ללא אספירות של יהוד המדינה כארון, וב哈哈לט כן עם אספירות ליהוד אזרחי המדינה ככל שniton, באמצעות השבורה והשפעה, ולא של כפייה. גם מי שאינו מוכן בדרך העקרונית, חייב להכיר במציאות. זה ייכפה עליינו במוקדם או במאוחר, גם אם נמאן להכיר בכך. למעשה, כבר מזה כמה דברים מדינתי ישראל היה מدين כל אזרחה. על כן לפחות בrama הטקנית כולנו חייבים להתמודד עם המציאות ולהכיר בכך כוונת בעבודות.

ישן השלכות רבות נוספת לדברים שנאמרו כאן, אולי תלויות בסוגיות נוספות, והן עלולות להשיט את הדיון מן הנקודות העיקריות שהוצעו בדיים אלו. השתדלתי גם שלא להזכיר לנו אמר כאן את השקופתי אשר נוטות לאנרכיזם באופן כללי. הדברים המוצגים כאן מנסים לפנות לקונצנזוס מסוים שאולי יכול להפתח סביבם. המשכים מפורטים יותר הם עניין לבמה אחרת ולזמן אחר.

* * *

אסיים בכך שפניתי במאמר זה היא בעיקר אל המנהיגות הרבענית של הציונות-הדתית, שכן שורש הבעיה הוא בדיכוי המזויה בקרב המנהיגות הדתית. כפי שכבר הזכרתי, דומני כי הציבור בשיטה, רובו ככלו, כבר מזמן מצוי במצbatch המתווארת כאן. כוונתי הן לאיבור החראי והן לציבור הציוני-דתי. רוב תלמידי אמוני ישראל, מכל המוחנות, מצויים בדרך השלישית. הבעיה היא שבדרך כלל האזרח הפשוט אינו מגדיר את עצמו כך, מכיוון שהמפה המוצבת לפניו על ידי המנהיגות הדתית היא דיכויתנית. אין בה כוורתה המבטאת דרך אחרת. כל ניסיון זה מזג כסוג של כניעה, רפיון רוח, עייפות, קוצר רוח וכדו. אולי כל אלו הם חלק מאותה אשליה מסוכנת והרסנית המוליכה את כולנו למשור בלתי נמנע. علينا ליצור את הדרך השלישית' באלארטנטיבה לנגיטימית. יש להפסיק את הכניעה לדיכויתנית המוטעית והמסוכנת הזו. הדרך זו תמנע משברים, תעzieם את הכוח המוסרי והרווחני של היהדות התורנית, ובסיומו של דבר תוביל אותנו מחדש להתייחסות מפוכחת למציאות ולבניית ארגונים מדיניים בריאים ונכונים יותר.

